
6. POGLAVLJE

LIKOVNI PROFESIONALNE BUDUĆNOSTI

Zadovoljstvo naobrazbom. Budući da većina škola na područjima posebne državne skrbi radi u dosta teškim uvjetima, korisno je analizirati ocjenjuju li učenici da je u takvim okolnostima pala kvaliteta nastave. Kao grubi pokazatelj kvalitete naobrazbe poslužila nam je subjektivna procjena zadovoljstva stečenim znanjem u školi. Učenici su uglavnom zadovoljni time koliko su do sada naučili i kakvu su naobrazbu stekli. To navode gotovo tri četvrtine ispitanika (72.2%); svega 7% učenika nije zadovoljno svojom naobrazbom (tablica 51).

	N	%
1. Jako zadovoljan(na)	203	18.4
2. Prilično zadovoljan(na)	595	53.8
3. Niti zadovoljan(na), niti nezadovoljan(na)	230	20.8
4. Prilično nezadovoljan(na)	61	5.5
5. Jako nezadovoljan(na)	17	1.5
Ukupno	1.106	100.0

Prosječna procjena = 2.2

Tablica 51.

Jesi li zadovoljan(na) time koliko si do sada naučio(la) i kakvu si naobrazbu stekao(la) u svojoj školi?

Na pitanje koji su školski predmeti najvažniji za njihovu naobrazbu učenici najčešće na prvome mjestu po važnosti navode stručni predmet (u vezi s odabranim usmjerenjem), a zatim slijede strani jezici i hrvatski jezik.

Većina mladih smatra da je dobra naobrazba općenito važna za uspjeh u životu (tablica 52). Ocjenjuju da je naobrazba jako važna za sreću, materijalno bogatstvo, društveni ugled, osobni razvoj i budući razvoj države, pri čemu osobnom razvoju daju najveću važnost. Suprotno općem stereotipnom shvaćanju da dobra zarada nije nužno povezana s naobrazbom, mladi su u manje razvijenijim krajevima svjesni da je naobrazba za njih najsigurniji način da, uz vlastit osobni razvoj, poboljšaju svoj životni položaj.

Tablica 52.
 Što misliš, u koliko je mjeri
 obrazovanje važno za:

	Jako važno (1) %	Donekle važno (2) %	Nevažno (3) %	Bez odg. %	Prosječna procjena
Sretan život	55.0	37.4	7.4	0.2	1.52
Zaraditi mnogo novca	58.0	35.6	9.3	0.7	1.47
Imati ugled u društvu	54.0	36.0	9.3	0.7	1.55
Osobni razvoj	75.0	20.1	4.2	0.6	1.29
Budući razvoj države	60.2	27.1	11.6	1.1	1.51

Obrazovne aspiracije. Svaki drugi učenik (49.5%) u ovom uzorku namjerava studirati po završetku srednje škole, a 36.1% želio bi se odmah zaposliti (tablica 53).

Tablica 53.
 Što namjeravaš raditi po
 završetku srednje škole?

	N	%
Studirati	547	49.5
Zaposliti se	399	36.1
Ne znam, nisam o tome razmišljao(la)	154	13.9
Bez odgovora	6	0.5
Ukupno	1.106	100.0

Na pitanje što namjeravaju studirati, odgovorila su 433 učenika. Sve navedene studije kategorizirali smo u sedam područja (tablica 54).

Tablica 54.
 Što namjeravaš studirati?

Studijska grupa	N	%
Društveno područje	210	48.6
Humanističko područje	82	18.9
Biomedicinsko područje	52	12.0
Tehničko područje	40	9.2
Prirodoslovno područje	27	6.2
Biotehničko područje	19	4.4
Umjetničko područje	3	0.7
Ukupno	433	100.0

Među učenicima koji bi nastavili školovanje, čak se polovica opredjeljuje za neki od studija u okviru društvenog područja (48.6%), a 18.9% za humanističko područje. Iako žive u teškim životnim uvjetima, učenici na području posebne državne skrbi, kao i njihovi vršnjaci u ostalim dijelovima Hrvatske, najmanji interes pokazuju za struke koje su puno perspektivnije s obzirom na sadašnje ili buduće mogućnosti zapošljavanja. Tako bi se svega 15.4% učenika

opredijelilo za neki od studija u okviru tehničkog i prirodoslovnog područja.

Uz pitanje zbog čega su izabrali struku za koju se školuju, odnosno zbog čega bi upisali određeni studij (ako pohađaju gimnaziju), učenici su zaokruživali jedan ili više od ponuđenih motiva za izbor zvanja. Odgovori pokazuju da mogućnost zarade i veće mogućnosti zapošljavanja nisu najvažniji motivi izbora budućeg zvanja (tablica 55). Kao što je to obično slučaj u mladim ljudima, za izbor budućeg zvanja najvažnija je intrinzična motivacija, tj. interes za određenu struku i želja da u budućem zvanju vlastite sposobnosti dođu do izražaja.

	Broj učenika	% ukupnog broja
To me zanima	574	51.9
Mislim da za to imam sposobnosti i odgovarajućih vještina	464	42.0
U toj struci može se dobro zaraditi	329	29.7
U toj struci lakše se dobiva posao	314	28.4
Lako je za učiti (studirati), mogu se dobiti dobre ocjene	78	7.1
Tako žele (su željeli) moji roditelji	57	5.2
Neću se moći drugdje upisati	56	5.1

Tablica 55.
 Motivi za izbor zvanja

Prijeporno je, dakako, koliko su mladi zbilja upoznati s najvažnijim obilježjima pojedinih studija i zvanja, kao i s mogućnostima rada u takvim strukama. Oni se najčešće samostalno, bez savjeta odraslih, odlučuju za određeno zvanje (72.4%); znatno manji broj najviše se savjetuje s roditeljima o izboru zvanja (22.8%), a jedan manji dio o tome se savjetovao s prijateljima i poznanicima (4.3%) ili s nastavnicima (1.5%). Svega 1.7% učenika navodi da su se o izboru zvanja savjetovali sa stručnjacima koji rade na profesionalnoj orijentaciji učenika. Timovi stručnjaka koji rade pri obližnjim zavodima za zapošljavanje morali bi stoga više pozornosti posvetiti profesionalnomu informiranju i profesionalnoj orijentaciji učenika na područjima posebne državne skrbi. Isto tako, planiranje bilo kakva oblika gospodarskog razvoja tih krajeva valjalo bi povezati sa sličnim akcijama profesionalna informiranja učenika i organiziranja povremene učeničke prakse.

Premda mladi imaju dosta jasne profesionalne aspiracije, čak 40.2% učenika očekuje da će imati problema u njihovom ostvarenju. Koliko su njihove želje u raskoraku s percipiranim mogućnostima pokazuje i podatak da 63.1% učenika

koji očekuju probleme u ostvarivanju svojih planova, kao najvažniji razlog za to navode siromaštvo; poteškoće pri upisu ističe manjinskih 21.5% učenika (tablica 56).

Tablica 56.
 Što misliš, hoćeš li imati problema u ostvarivanju svojih planova za daljnje školovanje? Kojih?

Percipirani problemi u ostvarenju profesionalnih aspiracija	Broj problema	% učenika
Financijska situacija	279	63.1
Problemi oko upisa (konkurencija, loše ocjene, "nema vezu" i sl.)	95	21.5
Problemi oko smještaja	23	5.2
Teškoće oko vlastitog zapošljavanja	18	4.1
Problemi "zbog nacionalnosti" (politički problemi, nacionalnost)	16	3.6
Rat u SRJ i posljedice krize na Kosovu	13	2.9
Prilagodba na novu sredinu (veći grad, preseljenje)	7	1.6
Ostalo (specifični odgovori)	33	7.5
Ukupni broj problema	484	/
Broj učenika	/	442

Tablica 57.
 U kojoj bi djelatnosti najradije radio(la), odnosno za koju bi se djelatnost najradije školovao(la)?

Djelatnosti	% učenika
Poljoprivreda	4.3
Građevinarstvo	3.1
Industrija	2.8
Trgovina	12.8
Ugostiteljstvo i turizam	14.4
Zanatstvo, uslužne djelatnosti	4.5
Kultura i školstvo	14.2
Zdravstvo	10.9
Vojska i policija	14.1
Željeznički i cestovni promet	1.3
Državne službe (mjesne, općinske, republičke)	11.2
Nisam o tome razmišljao(la)	6.4
Ukupno	100.0

Pri izboru djelatnosti u kojima bi se najradije zaposlili ili za koje bi se najradije školovali, učenici nemaju jako izražene preferencije određene djelatnosti (tablica 57). Ipak, među ponuđenim djelatnostima izdvaja se skupina nešto popularnijih, kao što su ugostiteljstvo i turizam, kultura i školstvo, vojska i policija, trgovina, državne službe i zdrav-

stvo, dok su manje privlačne poljoprivreda, građevinarstvo, industrija, te željeznički i cestovni promet.

Zora Raboteg-Šarić, Ivan Rogić
Daleki život, bliski rub

Ocjena mogućnosti zapošljavanja. Podaci u tablici 58 pokazuju da ispitanici svoje šanse za zapošljavanje procjenjuju dosta suzdržano. Prosječna procjena kreće se između opisnih ocjena “vjerojatno hoću” i “vjerojatno neću”. Nešto više od trećine učenika (37.4%) smatra da se neće moći zaposliti po završetku školovanja.

	N	%
1. Sigurno ili gotovo sigurno hoću	71	6.4
2. Vjerojatno hoću	609	55.1
3. Vjerojatno neću	341	30.8
4. Sigurno neću	73	6.6
Bez odgovora	12	1.1
Ukupno	1.106	100.0

Prosječna procjena = 2.4

Odgovori ispitanika na pitanje što bi učinili kad ne bi odmah mogli dobiti posao navedeni su u tablici 59. (Pri odgovaranju na ovo pitanje, ispitanici su najčešće zaokruživali jedan odgovor, ali su neki zaokružili dva odgovora, pa ukupan zbroj prelazi 100%.) Kad bi se našli u takvoj situaciji, ispitanici bi najvjerojatnije potražili posao u inozemstvu ili bi tražili bilo kakav posao na području gdje žive. Mogućnost da ostanu bez posla mladi uzimaju ozbiljno; na to ukazuje i podatak da samo 14% učenika ne zna što bi radili kada se ne bi odmah zaposlili.

	Broj učenika	% od ukupnog broja učenika
Čekao(la) bih neko vrijeme dok se u mom mjestu ili regiji ne otvori radno mjesto u mojoj struci	57	5.2
Tražio(la) bih bilo kakav posao u svome mjestu ili regiji dok se ne otvori negdje radno mjesto u mojoj struci	307	27.8
Tražio(la) bih posao bilo gdje u Hrvatskoj	181	16.4
Tražio(la) bih posao u inozemstvu	324	29.3
Nastavio(la) bih školovanje (studij, poslijediplomski studij) ili upisao(la) neki drugi studij	133	12.0
Ne znam, zasad uopće ne mislim o tome	155	14.0

Tablica 58.

U današnje vrijeme mnoge ljude zabrinjava da će ostati bez posla ili da neće moći naći posao. Što misliš, hoćeš li se moći zaposliti kada završiš školovanje?

Tablica 59.

Što bi učinio(la) ako nakon završetka škole ne bi mogao(la) odmah dobiti posao?

U tablici 60 vidljivi su razlozi moguće nezaposlenosti i postotni udio ispitanika koji razloge uvažava.

Tablica 60.
Koji razlozi povećavaju mogućnost da ostaneš nezaposlen(na)?

	Broj učenika	% od ukupnog broja učenika
Ekonomska situacija u cijeloj zemlji	660	59.7
Zanima me struka u kojoj se teško zaposliti	41	3.7
Prevelika konkurencija, puno kvalificiranih mladih ljudi	267	24.1
Ekonomska situacija u području gdje živim	254	23.0
To što nemam dovoljno znanja i vještina za posao koji se traži	26	2.4
To što nemam dobre veze	286	25.9
Ne znam, ne mogu ocijeniti	104	9.4

Slaba ekonomska situacija u cijeloj zemlji glavni je razlog, po ocjeni mladih, njihove eventualne nezaposlenosti (59.7%). Pri tome je opće stanje u državi važniji kriterij procjene nego li ekonomska situacija na područjima gdje žive (23%). Približno se četvrtina mladih ljudi (24.1%) slaže s mišljenjem da je konkurencija na tržištu radne snage prevelika, ali isto ih toliko (25.9%) izražava nepovjerenje u pravedno funkcioniranje organa vlasti jer drže da su njihove šanse za zapošljavanje manje zbog toga što nemaju dobre veze.

Tablica 61.
Što misliš, jesu li prilike za zapošljavanje u tvojoj regiji općenito bolje, jednake ili lošije nego u drugim mjestima u Hrvatskoj?

	N	%
Bolje su	21	1.9
Podjednake	272	24.6
Lošije	651	58.9
Ne znam, nisam siguran(na)	154	13.9
Bez odgovora	8	0.7
Ukupno	1.106	100.0

Ispitani, također, ocjenjuju da su u njihovoj regiji prilike za zapošljavanje gore nego u ostalim dijelovima Hrvatske (58.9%), a ne očekuju bolju situaciju ni u budućnosti (tablice 61 i 62). Vlada Republike Hrvatske nastoji raznim olakšicama i kreditima poticati razvoj gospodarstva i rast životnog standarda tamošnjih građana. U početku povratka na ta područja prevladavalo je shvaćanje da će doseljenici i mladi ljudi koji žele privređivati i zasnovati obitelj imati i veće šanse za brži razvoj. Očito je da je eventualno početno povjerenje u međuvremenu oslabilo jer se planirani programi ili nisu dovoljno brzo ili dovoljno dobro primjenjivali.

	N	%
Bolji nego u drugim područjima Hrvatske	42	3.8
Podjednaki	377	34.1
Lošiji	293	26.5
Ne znam, nisam siguran(na)	365	33.0
Bez odgovora	29	2.7
Ukupno	1.106	100.0

Na ovaj zaključak upućuju i odgovori mladih na pitanje jesu li im promjene koje su se dogodile u Hrvatskoj omogućile nove prilike za razvoj (tablica 63). Svega 16.9% mladih slaže se da su promjene za njih bile u određenom smislu pozitivne; no čak 47.9% ispitanika navodi da su im donijele više problema nego li prilika za razvoj.

	N	%
Novih prilika	187	16.9
Problema	530	47.9
Ne znam	389	35.2
Ukupno	1.106	100.0

Radne aspiracije. Pri ispitivanju radnih aspiracija okosno pitanje bilo je ima li ova generacija mladih ljudi poduzetničkog duha, tj. jesu li počeli razmišljati o svojoj budućnosti u skladu s promjenama koje donosi prijelaz u demokratsko društveno uređenje i uvođenje zakonitosti tržišnoga gospodarstva. Iz odgovora u tablici 64 vidljivo je da bi se nešto više od trećine mladih (36.3%) željelo baviti privatnim poduzetništvom.

	N	%
Želio(željela) bih se baviti privatnim poduzetništvom, tj. vodio(la) bih vlastiti ili obiteljski posao	401	36.3
Želio(željela) bih naći posao u nekom državnom poduzeću	327	29.6
Želio(željela) bih naći posao kod nekog privatnika ili u poduzeću koje je privatizirano	89	8.0
Želio(željela) bih naći posao u nekoj stranoj tvrtki koja ima predstavništvo u Hrvatskoj	259	23.4
Ostalo	30	2.7
Ukupno	1.106	100.0

Mladi ljudi inače su skloniji iskušavanju novih aktivnosti, inicijativi i riziku, te ovu opciju nešto više preferira-

Zora Raboteg-Šarić, Ivan Rogić
Daleki život, bliski rub

Tablica 62.

Procijeni kakvi će biti izgledi za zapošljavanje u tvojoj regiji u budućnosti.

Tablica 63.

Promjene koje su se dogodile u Hrvatskoj donijele su nove prilike za razvoj, ali i probleme. Misliš li da je za ljude poput tebe više:

Tablica 64.

U današnje vrijeme ljudi sve više razmišljaju o tome da započnu vlastiti posao, tj. osnuju sami ili zajedno s drugim privatnicima vlastito poduzeće. Kakvi su u tom smislu tvoji planovi?

ju od stalnog zaposlenja u državnom poduzeću ili posla u stranoj tvrtki koja ima predstavništvo u Hrvatskoj. Stoga valja na vrijeme, još dok su u srednjoj školi, poticati u njih inicijativu i pripremati ih na zahtjeve koji će se pred njih ubuduće postavljati na tržištu radne snage. Zanimljivo je uočiti da su zbog raznih nepravilnosti u privatizaciji i poslovanju privatnici potpuno izgubili ugled kao mogući poslodavci. U početku je velik dio mladih ljudi bio sklon tražiti posao u privatnim poduzećima nadajući se boljoj zaradi, ali su tijekom vremena uvidjeli da su često izloženi samovolji poslodavaca bez mogućnosti zaštite svojih radnih prava. Sudeći po odgovorima ispitanika u ovom istraživanju, posao kod privatnika sada je najmanje poželjna solucija (8% ispitanika).

Poticanje poduzetništva i kreditiranje programa malih obiteljskih poduzeća jedno je od strategijskih uporišta razvitka područja posebne državne skrbi. Stoga je korisno znati kojom bi se djelatnošću mladi željeli baviti, ako bi po završetku školovanja mogli dobiti od države potporu za osnivanje vlastita posla. No to je tema o kojoj učenici za sada još puno ne razmišljaju, što izričito navodi njih 28.8%. Ali, svega 9.9% mladih navodi da se ne namjerava baviti poduzetništvom. Među onima koji bi se željeli baviti poduzetništvom najpopularnija su područja djelatnosti trgovina (22.1%) te ugostiteljstvo i turizam (18.4%). Manji je interes za zanatstvo/obrt (7.1%), a najmanje su privlačne sljedeće djelatnosti: poljoprivreda (3%); stočarstvo – vlastita farma (3.3%); manji proizvodni pogoni (1.8%). Slične su preferencije vidljive i u prethodno opisanim odgovorima na pitanje za koje bi se djelatnosti mladi željeli školovati i u kojim djelatnostima bi se željeli zaposliti. Procjene i interesi mladih ljudi najvjerojatnije se temelje na iskustvu stečenom u njihovoj okolini. Na područjima gdje žive, otvaranje trgovina i ugostiteljskih objekata gotovo je sinonim za privatno poduzetništvo.

Čini nam se da mladi ljudi svoje profesionalne planove više donose na temelju stereotipa da se u trgovini i ugostiteljstvu lako zarađuje, da je to uglednije zanimanje i sl., a ne na temelju činjenica i poznavanja stvarnih tržišnih potreba. U jednim turističkim novinama koje služe kao vodič kroz Kaliforniju i Silicijsku dolinu, uz opis bogatstva i raskoši kraja, može se pročitati i podatak da učenici u srednjim školama dobivaju za zadaću razraditi projekt o tome kako bi investirali prvih milijun dolara. Premda anegdotski, opis pokazuje da u zemljama u kojima je jako izražen duh kapitalizma ni najbogatiji ljudi ne dopuštaju sebi luksuz samo uživati u bogatstvu. Mladi se ljudi uspješnije socijaliziraju koliko ranije počnu stjecati radna isku-

stva i radnu etiku (radeći tijekom ljeta, prihvaćajući se dobrovoljna rada, te vježbajući kako steći profit, imajući pritom na umu da je častan svaki posao koji donosi zaradu). Premda se ne moramo potpuno složiti sa sustavom vrednota koji se uz ovakve ciljeve promiče, neprijeporno je da bi u mladima trebalo poticati poduzetnički duh i učiti ih kako ostvariti određene (važne) ciljeve u životu. Zato ono što ih se uči u školi mora biti povezano s njihovim svakodnevnim životom i prilikama u njihovu kraju. Tako bi, npr., učenici u srednjoj ekonomskoj školi, uz pomoć poduzetnika iz svoga kraja, gostujućih predavača, sudionništva u životu na malim obiteljskim farmama i imanjima u drugim zemljama i nizu sličnih aktivnosti, uz znanje stjecali i iskustvo koje će utjecati na njihovu sposobnost da “vlastitu sudbinu uzmu u svoje ruke”. Sama novčana potpora nije dovoljna, ne postoje li i planovi i znanja kako tu potporu iskoristiti. Da bi ovakve aktivnosti primjerno utjecale, mladi ljudi moraju i u svom kraju imati modele uspješnih poduzetnika i u drugim djelatnostima (izvan “mitske” trgovine i ugostiteljskih usluga).